161

Tentoo,
Een wederlegging

LEMBAGA KEBUDAJAAN
INDONESIA

VI - 71.A

26 Hal

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VI - 41

PERPUSTAKAAN NASI
Tanggal : 30-06-2010
Nomor Induk : 603
BIB - ID : 0010-0923000544
ITEM - ID : 0000380 77 90
Asal : Museum Pusat

EENE WEDERLEGGING.

Java! Hoe het te verdedigen tegen een Europeeschen vijand? Door TENTO. *Arnhem, J. Heuvelink*, 1869. *Prijs f* 0,30. *door X beoordeeld in „De Militaire Spectator No.* 4 *van* 1870."

„TENTO; *tentoe;* Maleisch; bijvoegelijk naamwoord en bijwoord, *vast*, „*stellig*, *zeker*." Zóó vangt X de recensie van bovengenoemde brochure aan (*).

TENTO, *tentâvi*, *tentatum*, *tentare;* Latijn; werkwoord; *beproeven; tentare aliquem*, *iemand op zijne zijde pogen te krijgen*, antwoorden we hierop.

X schijnt al dadelijk op zijne lezers den indruk te willen maken van iemand, die *vast* in zijne schoenen staat, die *zeker* is van zijne zaak, en die *stellig* weet, wat „TENTO" beteekent. Des te beter, want wanneer men als recensent optreedt, dan behoort het ook zoo te wezen.

(*) De aanhef der recensie luidt verder als volgt:

De pseudonymus schijnt dus al dadelijk op zijne lezers den indruk te willen maken van iemand, die *vast* in zijne schoenen staat, die *zeker* is van zijne zaak, en die *stellig* weet waar hij heen wil. Des te beter, want als men voor het publiek optreedt, dan behoort het ook zoo te wezen. Laat ons zien of de wijn zoo edel is, als de zinrijke etiquette recht geeft te vermoeden.

Tento behandelt de zaak slechts in groote trekken. In 32 bladzijden druks breekt hij het bestaande stelsel van verdediging af en bouwt het zijne op.

De lezer zou kunnen verwachten in die 32 bladzijden — den titel er onder begrepen — na zulk een kernachtig optreden, ook louter kernspreuken, op overtuiging gegrond, ter lezing te krijgen, maar ja wel!

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENW.
PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

We behoeven echter niet meer te zien, maar *weten* reeds, dat de wijnproever X, die gereed staat een oordeel te vellen, al dadelijk bij de vertolking der etiquette incompetentie verraadt, en recht geeft tot het vermoeden, dat hij Bourgogne heeft willen drinken uit een flesch onschuldige Moezelwijn. X is volstrekt niet ingenomen met het boekske; hij had „32 pagina's louter kernspreuken op overtuiging gegrond", verwacht; maar ja wel! Deerlijk werd die schoone verwachting teleurgesteld!

Zonderling dat X, na vervolgens gelezen te hebben, dat z'n *tentoe* zich openhartig onbevoegd verklaart, én om de geheimen der defensie te ontsluijeren, én om een uitgewerkt plan van verdediging voor Java te leveren, niet is gaan twijfelen aan *zijne* bevoegdheid, om eene *e* achter *Tento's* naam te plaatsen, waardoor het pseudonym geheel in strijd geraakte met den inhoud. Maar geen spoor van twijfel! X weet *vast*, *zeker*, *stellig*, dat de Moezelwijn die vóór hem staat, vervalschte Bourgogne is. Hij beklaagt zich dat des Spectators redactie hem zulk valsch bocht te drinken gegeven heeft; en om ook het publiek te laten begrijpen in welk treurig gezelschap X zich met den armen *Tento* bevindt, stelt hij het in staat, den afstand te weten (alsof die meetbaar ware!) die hem van *Tento* scheidt.

T' klaagt over zijn gebrek van kennis, over de geheimzinnigheid, waarmede al wat op Java's defensie betrekking heeft, behandeld wordt, — is dus onkundig; — X verheugt zich in een helder licht, en is met het Indisch stelsel van verdediging even goed bekend, als met het Nederlandsche, dus — zeer kundig.

Het boek van *de Vaijnes van Brakel*, de opstellen van *Gevers Leuven*, de verhandeling van *Weitzel* met de daarover gevoerde debatten in de, *„Vereeniging ter beoefening van krijgswetenschappen te 's Hage* (*) hebben dat licht voor X doen schijnen.

Hij, wiens oogen dat licht niet aanschouwd hebben, (en ik maak er me geene illusies van, dit ziet *tentoe* weer op TENTO) heeft ook geen recht over de zaak te schrijven.

Ter loops slechts teeken ik aan, dat X blijkbaar niet goed heeft ingezien, welke *T's* hoofdgrieven zijn tegen den bestaanden toestand, om

---

(*) Daar X toch zeker in 't bezit der verslagen van die vereeniging is, kan ik hem de lezing der 3e alinea van pag. 15 van 't verslag dd. 2 Maart 1866 wél aanbevelen, waar *Roorda van Eijsinga*, die er anders *ook* niet tegen opziet om iemand op z'n plaats te zetten, zegt: „dat het niet gracieus zou zijn, een streng oordeel te vellen over de voordracht van „den heer *Boers*, omdat die spreker er zelf met zooveel bescheidenheid over gesproken „heeft, en ze tot tweemalen oppervlakkig genoemd heeft."

En, zal het lezen vruchten dragen, X, dan dient men de daarbij opgedane wetenschap ook in practijk te brengen.

vervolgens de aandacht te vestigen op de volgende zinsnede, waarin, voor zoo ver ik ze begrijp, een' soort van verwijt gelegen moet zijn.

X zegt: „Hij somt op de vestingen, forten en batterijen, „die een ieder, die oogen heeft," bij het bezoeken van Java onvermijdelijk „zien" moet."

Nu neem ik aan, dat iemand, die op het oogenblik waarop X deze merkwaardige woorden ter nederschreef, zijne kamer binnentrad, *onvermijdelijk* die flesch Moezelwijn zien moest, dien oorsprong van zoovele diepzinnige lessen; — maar dat een ieder die oogen heeft, bij 't bezoeken van Java, de versterkingen bij *Batavia*, *Samarang*, *Soerabaya*, *Tjilatjap*, en die in de binnenlanden ziet, — sterker, — zien moet, — *nog* sterker, — *onvermijdelijk* zien moet, — met alle respect voor de grondige kennis die ge u toekent, en die we u niet zullen betwisten, waarde X, — deze stelling gaat wat ver.

Had mijn bezoek van Java niet reeds 15 jaren geleden een aanvang genomen, en ware ik er niet *vast stellig zeker*, *tentoe* van overtuigd, dat ik de genoemde versterkingen *nu* nog niet allen gezien had, ik zou me niet vermeten, u zoo *tentoe* tegen te spreken, waar ge eene zoo positive „op overtuiging gegronde kernspreuk" ten beste geeft. Maar 't spijt me X, ge hebt het mis. Niet alleen kan men Java bezoeken, zonder een groot deel der bedoelde versterkingen te zien, men ziet er onvermijdelijk slechts een klein gedeelte van, tenzij men ze, met de ligging bekend, expresselijk opzoekt; ja, er zijn enkele, wier bestaan niet vermoed wordt voor Javabezoekers, die er met den neus vóór staan.

Maar misschien is de strekking der zinsnede nog eene andere, dan om het verbazend opmerkings- en ziensvermogen van X in 't licht te stellen.

Misschien heeft hij er *T* een verwijt van willen maken, dat deze alleen *zichtbare* versterkingen opnoemde, en van de *onzichtbare* gezwegen heeft.

Oppervlakkig beschouwd schijnt deze veronderstelling onzinnig; maar wanneer we in aanmerking nemen, hoe dikwijls in schrifturen en debatten, over Java's defensie handelende, op versterkingen en legers wordt gerekend, die nooit bestaan hebben, dan is er wel eenige grond tot het vermoeden, dat *dit* eigenlijk de bedoeling geweest is.

Zoo is b. v. die sterke positie aan de *Toentang* een stokpaardje, waarop menigmalen duchtig wordt doorgegaloppeerd; en toch heb ik, met uitzondering van *Willem I*, geene versterkingen opgenoemd, die tot deze stelling in eenig onmiddellijk verband staan.

Is X misschien in het denkbeeld, dat *T* de versterkingen aan de *Toentang* vergeten heeft?

Dat die stormvrije redoutes met torens tot reduit, waarvan in het doorwrochte werk van *de Vaijnes van Brakel* gesproken wordt, tot stand zijn

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Maar, intusschen nota nemende van X's mededeeling: *„dat er sedert „jaren een verdedigingsplan voor Java is aangenomen, in hoofdzaken „geheel overeenstemmende met de denkbeelden van Tento,"* schiet me daar te binnen dat ook het woord *„geheimzinnigheid"* misschien voor X eene andere beteekenis heeft dan voor mij, evenals met stelselloosheid het geval was.

Naar aanleiding van *Tento's* op overtuiging gegronde kernspreuk toch, dat het overbekend is, hoe geheimzinnig al wat op Indië's verdediging betrekking heeft, *behandeld wordt*, zegt X: „dat hij den schrijver doet „opmerken, dat het niet aangaat, in 1869 nog altijd te klagen over die „geheimzinnigheid," en beroept zich tot staving dier opinie op: *de Vaijnes*, wiens klappen uit de school hem bijna zijn pensioen gekost had; op *Gevers Leuven*, die niet onduidelijk te kennen geeft dat er onder de „andere belangrijke bescheiden", die hij onder zijne bronnen opnoemt, geweest zijn die niet publiek genoemd mogen worden, en dan ook soms verklaart dat, er meer van te openbaren dan hij gedaan heeft, „niet ver- „oorloofd is";

op *Weitzel*, die door zijne vroegere betrekking van adjudant bij den legerkommandant beter dan iemand weet, wat er van die liberale illusies waar is, en, nota BENE, in den aanhef van zijn opstel schrijft: „ik moest „ten gevolge der van kracht zijnde voorschriften Java verlaten, zonder „aanteekeningen te kunnen medenemen."

Waarlijk, de getuigen hadden gelukkiger kunnen gekozen zijn!

Laat ons nu de getuigen à décharge oproepen.

De *Roo van Alderwerelt* dringt in zijn reeds genoemd bondig Gidsartikel (dat in 1868 geschreven werd, dus lang na 't afleggen van de door X geciteerde getuigenissen) sterk aan op het opheffen der bestaande geheimhouding (natuurlijk binnen de grenzen der veiligheid), en spreekt van de strenge voorschriften, die daaromtrent in Indië bestaan.

Volkomen gelijk heeft *de Roo* ook, wanneer hij er op wijst, hoe, *desniettegenstaande*, sommige bijzonderheden tot in de geringste détails bekend zijn geworden; maar de door *T* beweerde geheimzinnigheid is intusschen door een autoriteit bevestigd.

Want *autoriteit* blijkt *de Roo* hier te zijn; hij heeft een blik achter de schermen geworpen; hetgeen hij van het ontwerp *Egter van Wissekerke* zegt, bewijst niet alleen *dit*, maar *ook*, dat zelfs *de Roo* niet alles zeggen mag wat hij weet.

Laat ik daarbij voegen dat ik *tentoe*, *tentoe*, van zeer nabij weet, dat, nog weinige jaren geleden, eenige Indische officieren van Batavia een militair tijdschrift wilden oprichten, indien men van den legerkommandant

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

toestemming kon krijgen tot het gebruik van 't archief, en tot schrijven zonder censuur van 't militair departement.

Deze poging ging geheel te loor, omdat er niet aan te denken viel, het op den voorgrond gestelde verlof te verkrijgen.

En leest X, die bekendheid met het geschrevene als voorwaarde stelt van 't recht om te schrijven, leest X misschien ook de Indische dagbladen en tijdschriften? Of is dit te min?

Las hij die, menigmalen zou hij de door *T'* beweerde geheimhouding geconstateerd gevonden hebben niet alleen, maar ook kennis dragen van de wijze waarop het publiek behandelen van militaire zaken, tot nog zeer onlangs, den kop werd ingedrukt.

En heeft X, die toch blijkbaar de lectuur en de beoordeeling van een werk met den titel begint, heeft X er nooit eens over nagedacht, welke diepe beteekenis er ligt in de eenvoudige lijst der namen van de beste schrijvers over Java's defensiewezen?

Zoo'n lijst, stom als ze is, kan soms welsprekend zijn, en een machtig bondgenoot worden voor een eerlijk betoog.

Oordeel! Ge noemt: *de Vaijnes van Brakel*, *Gevers Leuven*, *Weitzel*, *den verslaggever der vereeniging ter beoefening van krijgswetenschappen te 's Hage;* ik voeg daar nog *de Roo van Alderwerelt* bij.

Vat ge de beteekenis van dit stom betoog, X?

Uwe lijst is niet volledig, dat is waar, maar ge hebt zeker de besten gekozen; en vindt ge er een enkelen naam onder van een actief dienend Indisch officier?

Ge zult misschien, (ook al naar aanleiding van 't geen ge in de Haagsche debating-club vernaamt (*)) denken, dat de Indische officieren te suf, te lui, of te ongeschikt zijn, om over hun defensiewezen te schrijven. Maar hoe dan verklaard, dat ge wél namen aantreft van Indische officieren die de active dienst verlaten hebben, en van anderen die eenige jaren hier doorbrachten?

Is er een enkele redelijke grond om te denken, dat een Indisch actief-dienend officier, minder belang zou stellen in een defensie-stelsel, waarvan voor een goed deel de eer van zijn vaandel afhangt, dan een Nederlandsch officier, die bestemd is achter IJssel- en Utrechtsche linie te blijven opgesloten, en dus met Java's verdediging rechtstreeks niets te maken heeft?

Neen, niet waar?

Is het niet een zonderling verschijnsel, dat we *hier uit Nederland*

(*) Zie verslag van de 6e vergadering dd. 2 Maart 1866, pag. 12 en 13.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vernemen moeten wat *onze* legerkommandanten hebben gedacht en voorgesteld?

Dat een debating-club te 's Hage met recht door een Nederlandsch officier aan een Indische moet worden aangewezen, als een der beste plaatsen waar inlichtingen te bekomen zijn over de verdediging van de Toentang-stelling?

Hebt ge u van dat alles rekenschap gegeven, dan hebt ge ook begrepen, hoe een naamlijst mijn bondgenoot kon worden.

We zijn hier verre van onverschillig omtrent het defensiewezen, X, maar de geest van geheimhouding heeft alle vrije gedachtenwisseling steeds belet.

Het prulbrochuretje, dat u zoo verontwaardigd gemaakt heeft, werd geschreven voor 6 à 7 jaren; 't was een gevolg van de overtuiging die ik opgedaan had uit lectuur, en in eene betrekking, die soms een tipje van den sluier des geheims doorzichtig voor me maakte (*).

Wat ik *op die wijze* te zien gekregen had, was natuurlijk niet bestemd, publiek gemaakt te worden; maar zelfs het onschuldige oppervlakkige opstel dat ge kent, heb ik destijds op aanraden mijner vrienden niet eens uitgegeven, met het oog op mijne positie als actiefdienend officier. In 't vorige jaar kwam het me toevallig onder de oogen, nadat er dus zoo *vele* jaren waren verloopen, die steeds de belofte meêbrachten, dat we een nieuw verdedigingsstelsel zouden krijgen.

Het steeds onvervuld blijven dier belofte, deed me, gedachtig aan het „*surtout* frappez souvent", tot de uitgave besluiten, hoewel ik in dien tijd genoeg van 't onderwerp gelezen had, om mijn prul naar waarde te schatten. 't Ware gemakkelijk geweest, het ding wat vollediger te maken, door daartoe den arbeid van anderen te benutten; maar dit achtte ik niet alleen onnoodig, maar zelfs verkeerd, omdat ik allen schijn van aanspraken op wetenschappelijkheid geheel wilde vermijden, ten einde de recensenten niet in de war te brengen; ik bepaalde me dus tot de veranderingen, door den tijd noodzakelijk gemaakt.

Na al deze uitwijdingen zal X wel begrijpen, wat met geheimzinnigheid of geheimhouding bedoeld wordt.

(*) X, de zoo humane recensent mijner brochure in het Novembernummer van het Tijdschrift van Neêrl.-Indië 1869, houde mij de opmerking ten goede, dat Tento wél in zijne brochure gezegd had, „dat hij niet in de gelegenheid was den sluier des geheims op te heffen," maar *niet* dat hij nimmer de gelegenheid had „een blik in de geheime archieven te slaan."

Ik meen deze noot hier te moeten plaatsen om den schijn te vermijden, dat ik, 't zij toen, 't zij nu, eene onwaarheid gezegd zou hebben.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

We zagen reeds dat de Roo, die bewijzen genoeg gaf op de hoogte te zijn van de defensie-litteratuur, na al wat hij heeft medegedeeld *toch ook nog* klaagt over het bestaande stelsel van geheimhouding.

Ge kunt bij dien schrijver tevens eene soort van definitie vinden, X, van 't geen men door de opheffing der geheimhouding verstaat, in 't citaat van den scherpzinnigen *Roorda*.

Zijn deze getuigenissen u *nog niet* voldoende, lees dan wat de meer genoemde X, uw humane naamgenoot, van die geheimhouding zegt in het zoo even genoemd Novembernummer 1869, van het Tijdschrift van N. I.; en twijfelt ge, na 't geen deze reeds in Juni en Juli in dat tijdschrift geschreven had, soms *nog* aan zijne bevoegdheid, informeer dan eens of ge hiertoe wel recht hebt.

Waar vindt ge een voorbeeld in Indië, van 't publiceeren van een rapport, als b. v. het Nederlandsche verslag over de kustverdediging?

Hier te lande blijft niet alleen zoo'n rapport geheim; de commissie is geheim, ja *het bestaan* der commissie moet noodzakelijk geheim gehouden worden.

En, bij God, van welk een tal van commissies maakt de aan min of meer officiëele bronnen ontleende defensie-litteratuur geene melding!

De geheimhouding gaat zóóver, dat b. v. de artillerie niet weet, ten minste niet officiëel weet, welke vuurmonden ze bedienen moet, en een luitenant niet, welk defensie-systeem tegen de beeren is aangenomen!

Maar, hebt *gij* gezegd, X, dat het in 1869 niet aanging over geheimhouding te klâgen, — en dit meenen we genoegzaam te hebben weêrlegd, — misschien zullen *wij* later verklaren, dat in 1870 met de geheimhouding gebroken werd.

Ten minste, het ondoordringbaar wolkenfloers begint zich te scheiden. Wél loopen onze oogen nog geen gevaar door het plotseling *te* schitterend doorbrekend licht schade te zullen lijden, maar een licht*straaltje* is er toch te zien.

Wilt ge daar *ook* van profiteeren, lees dan pagina 4, 2e alinea van 't eerste nummer van dit tijdschrift; en als ge de goede zaak met uwe gebeden ondersteunen wilt, bid dan, dat die woorden 't begin mogen worden van de geschiedenis: „Hoe het stelsel van geheimhouding bij het Indisch „departement van oorlog voor gezonde publiciteit plaats maakte."

Maar laat ons niet vergeten, dat we nota namen van X's verklaring dat er „sedert jaren een verdediging-systeem in den geest van *T*," — dat is dus. — „een geconcentreerd systeem, werd aangenomen."

We moeten eerlijk bekennen dat we dit niet wisten, en *jammer*, *zeer jammer* is het, dat X hier, bij wijze van uitzondering ook eens voorzich-

tig geweest is; want nu missen we de zekerheid, welk systeem door X bedoeld wordt.

„*Sedert jaren*" is, — het spijt me het te moeten zeggen, waarde X, — eene zeer oppervlakkige tijdsbepaling, zoo wat in den geest van: „Er was „eens een koning" enz. Nu komt het er wel niet veel op aan, hoe lang dat al geleden is, want X zegt zelf, dat geen sterveling zich om de geboorte van dat kind bekommerd heeft; maar de man heeft ons nieuwsgierig gemaakt, wij zouden er wel iets meer van willen weten; en trots het dreigend verbod van de heilige *justitia* gaan we een onderzoek instellen naar het vaderschap.

X van het T. v. N. I, Gevers Leuven, Weitzel en de Roo zijn daartoe uitstekende gidsen; 't is een toer om bij *zulke* bronnen binnen de grenzen te blijven, die we ons gesteld hebben.

Laat ons zien!

Uit den Kompagnie's tijd kan 't niet geweest zijn; toen stelselden ze nog op de ouderwetsche manier „met rycksdaelders", en hadden nog veel te primitive projectilen om aan het moderne X-systeem te kunnen denken.

Zou *Daendels* de vader zijn?

Neen, die heeft z'n kind niet groot zien worden.

Maar zijne militaire weg is dáár, om hem toch recht te geven op den titel van vader der strategie van Insulinde, al moest hij z'n kroost, om goede redenen, eene minder degelijke opvoeding geven, dan hij wel gewenscht zou hebben.

Volgens *van Soest* had *Daendels* niet veel op met sommige militaire ideën van *van den Bosch*, die nu optreedt als dingende naar den rang van 't vaderschap.

Hoewel v. d. B. het zwaartepunt der verdediging in midden-Java plaatste, lag het toch niet in zijne bedoeling, dáár in tijd van vrede het leger te concentreeren. Integendeel; dit zou eerst in oorlogstijd moeten geschieden, waartoe o. a. de groote militaire weg achter het gebergte zou worden verlegd.

Bedenkt men daarbij, dat Batavia en Soerabaia beide krachtig verdedigd moesten worden, slaat men ook eens een blik op de kaart van Java, en gaat men daarna eens uitcijferen, welk gedeelte van de 16000 man sterke krijgsmacht een ondernemende vijand — die zich na de landing niet langer dan hoogst noodzakelijk ophield, — wel in de Toentangstelling gevonden zou kunnen hebben, — dan komt men tot een zeer klein cijfer.

De Roo noemt het stelsel v. d. B. een logisch ineengrijpend geheel; maar is dit niet eenigzins in strijd met hetgeen dezelfde schrijver onmiddellijk daarop van de *gebreken* van het stelsel zegt?

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI
PERPUSTAKAAN NASIONAL PJ.

Was het wel *logisch*, een stelsel te creëeren, dat, om in tijdvan oorlog werkelijk van dienst te kunnen zijn, eene troepenmacht vorderde, meer dan driemalen zoo groot als die welke er inderdaad was?

Is dat *ineengrijpende* van het stelsel v. d. B. eigenlijk niet chimérique?

Of zou dat op papier geconstateerd verband tusschen Batavia en Soerabaia met midden-Java werkelijk ooit iets meer dan een fictie geweest zijn?

Hoe het ook zij, de geboorte van het systeem v. d. B., logisch dan of niet, is behoorlijk geconstateerd, en daar ik meen, dit systeem niet onder de geconcentreerde stelsels te mogen rangschikken, is *nog* de vader van het stelsel X niet gevonden.

Maar nu wordt het onderzoek moeielijker; want de Roo zegt, en ik geloof dat dit volkomen waar is, dat het stelsel v. d. B. nooit voltooid is, en dat er van het oorspronkelijke plan, in het jaar onzes Heeren 1868, zóó weinig is overgebleven, *dat niemand* (hoe nu de Roo, en X dan?) *eigentijk kan zeggen of althans voor Indië een defensiestelsel bestaat, en welk dat stelsel is.*

Een leelijk geval, X! Dat begint naar stelselloosheid te rieken!

Tento noemde op pag. 30 zijner brochure het bestaande stelsel „een „systeemloos verdedigings-systeem", en zeide van zijne wording niets anders, dan dat het ontstaan was uit het stelsel v. d. B., waarvan sommigen wat afgenomen hadden, terwijl anderen er wat bijvoegden.

Bovengenoemde schrijvers deelen, de een' wat uitvoeriger dan de ander, mede, wie alzoo de operateurs geweest zijn bij deze kunstbewerking, en welke hunne bedoelingen waren.

Vreesde ik niet te uitvoerig te worden, gaarne schreef ik menige pagina geheel af; maar de meesten zullen ze *toch* wel gelezen hebben.

Laat ons er alleen van zeggen:

Dat *van der Wijck* al terstond eene andere opinie had over den zetel des bestuurs (die *v. d. Bosch* te *Kedjiwan*, *van der Wijck* te *Brambanan* wilde plaatsen), maar volstrekt niet ongenegen bevonden werd, om te metselen naar het B'sche systeem;

Dat men, 8 jaren na de aanneming daarvan, reeds begon te begrijpen, dat er op een te groote voet geleefd werd, en *von Gagern* uitzond, met opdracht om te bezuinigen.

Von Gagern, die volgens *de Roo* in zóóverre eenig nut heeft verricht, dat hij overal het snoeimes inzette, ontnam aan het systeem v. d. Bosch-v. d. Wijck, door het doen vervallen der forten aan den grooten weg, der versterking aan de *Merakbaai*, en die van *Batavia*, een gedeelte van z'n uitgebreid karakter; hij deed de, onzes inziens hoogst gevaarlijke concessie van eene *tijdelijke* verplaatsing van 't bestuur in oorlogstijd, naar

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Poerworedjo, — waardoor het oude systeem moest gaan schudden op zijne grondvesten; — hij besloot tot het inkrimpen van de positie *Onrust*, — waardoor deze *zeker* alle raison d'être verloor, en dus zeer gevoegelijk had kunnen vervallen; — eindelijk moesten de strandbatterijen te Samarang, en het plechtanker onzer hoop, Willem I, slechts op vereenvoudigden voet voltooid worden. Soerabaia zou daarentegen met spoed worden versterkt aan de landzijde; de verdediging aan de zeezijde bleef een onderwerp van overpeinzing, dat *nu* in 1870 nog niet afgepeinsd is.

Gelukkig dat de *„linie van Weltevreden"* die ook al in het hoe langer hoe onbegrijpelijker wordend systeem scheen thuis te behooren, nooit is afgebouwd, en dat Indië er overigens afkwam met een voorschrift van von Gagern voor de bewapening en approvisionneering, dat nog ten huidigen dage den grondslag der uitrusting onzer versterkingen tegen Europeeschen vijand uitmaakt, — zoo ik me niet bedrieg, — en veronderstelt dat de verdediging 5 jaren (zegge: *jaren*) zal worden volgehouden (*).

Vóór dat dit stelsel *van den Bosch-van der Wijck-von Gagern* zijne sanctie ontving, adviseerde de *Hertog van Saxen-Weimar*, toenmalig legerkommandant, tegen de verdediging van Soerabaia en Weltevreden, en zeer zeker *ook* tegen de *tijdelijke* verplaatsing van het bestuur in tijd van oorlog, daar de versterking van *Buitenzorg*, de gewone verblijfplaats van den opperlandvoogd, werd aanbevolen.

Ware nu conform dit advies besloten, we zouden het systeem: *van den Bosch-van der Wijck-von Gagern-Saxen-Weimar* gehad hebben, en zoo dan bewezen kon worden, dat die combinatie tot een geconcentreerd verdedigingsstelsel geleid had, we zouden niet alleen den vader, maar ook den grootvader, overgrootvader en bet-overgrootvader van 't systeem X gekend hebben.

Voorwaar, dat zou verpletterend geweest zijn!

Ongelukkig echter is dit het geval *niet* geweest.

In 1853 toch werden we gedoteerd met het verdedigingsstelsel, dat we boven systeemloos noemden, en dat alweder andere allures heeft, dan het kind der viergenoemde generaties.

De Roo zegt er van, dat het in hoofdzaak met de ideën van *von Gagern* overeenkomt; dat onbeslist bleef of *Buitenzorg* dan wel *Weltevreden* ver-

---

(*) Waarom er tusschen de heldere inzichten van *von Gagern* in de defensie-zaak, en het treurig resultaat, dat de zending had, zoo weinig verband bestaat, wordt *o. a.* toegelicht in het meergenoemd Juni-nummer van het T. v. N. I. door een *X*, die blijkbaar uitstekend op de hoogte is.

Von Gagern was ook gebonden aan 't bestaande, en hij moest de ondankbare rol van bezuiniger spelen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

sterkt moest worden; dat de voltooiing van den militairen weg dringend werd aanbevolen; dat de vesting *Soerabaia* bleef bestaan; dat *Tjilatjap* ook aan de landzijde op ruime schaal versterkt zoude worden; dat in de stelling van *Banjoe Biroe* verschillende redouten moesten worden opgericht, dat nieuwe wegen naar de *Kadoe* en *Salatiga* zouden worden gemaakt.

Ik geloof niet, X, dat *dit* systeem in hoofdzaken overeenkomt met Tento's geconcentreerde illusies niet waar?

Ge kunt dus ook *dit* stelsel niet op het oog gehad hebben in uwe critiek; en aangezien het nog niet is ingetrokken, moet ik den vader van uw stelsel *onvindbaar* verklaren, tot dat ge duidelijke opgaven van domicilie gedaan zult hebben.

Nu we toch zóó ver gekomen zijn, nog een enkel woord over 't geen later geschied is.

Dat *is* niet veel, ten minste voor zoo ver het binnen de grenzen der waarneming valt. Gedeeltelijk zal dit wel dááraan zijn toe te schrijven, dat de legerkommandanten, die sedert 1853 optraden, n. l. *de Stuers*, *van Swieten*, *Schimpf*, *Andresen* en *Kroesen*, met het stelsel van dat jaar niet allen vrede gehad hebben.

Om een bijna volkomen juist begrip van den toestand te krijgen, kan men niet beter doen, dan zich voorstellen, dat precies het tegenovergestelde gebeurd is van 't geen het stelsel van 1853 voorschrijft. Want:

Buitenzorg noch *Weltevreden* zijn versterkt;

Soerabaia gaat men afbreken;

Tjilatjap is *niet* aan de landzijde versterkt;

De redoutes van de stelling *Banjoe Biroe* worden *niet* gebouwd, en aan de voltooiing der wegen is slechts gedeeltelijk gevolg gegeven;

Verder is *Willem I*, en ook *Banjoe Biroe*, voor zoo ver dit bestond, weer opgelapt na de aardbeving;

De nieuwe forten, die zelfs volgens de voorstanders van *Willem I* noodig zijn, om *dit* fort te beschermen, zijn er niet;

De regeering zetelt nog steeds te *Batavia;*

Het scheppen van een oorlogshaven, door de verdediging van Straat Madura of der reede van *Soerabaia*, is nog een onderwerp van overpeinzing.

En toch wordt er Tento, God betere 't, een verwijt van gemaakt, dat hij van het verband tusschen onze versterkingen zwijgt!

Het leger begrijpt nog maar niet, waar de troepenmacht, die volgens de papieren in de Toentang-stelling vereenigd zal zijn, van daan moet komen.

De vloot herinnert tot nog toe meer aan het materiëel van *de Ruijter*, dan aan dat van *Ferragut.*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De artillerie kent grootendeels het getrokken geschut alleen uit de boeken.

Maar intusschen schijnt er toch eindelijk met het oude systeemlooze systeem te zullen worden gebroken.

De generaal *van Swieten* heeft daartoe zeker veel bijgedragen, en we mogen van den tegenwoordigen legerkommandant verwachten, dat ook *hij* dien weg op wil.

Ten minste, *Soerabaia* staat, zooals we reeds zeiden, gesloopt te worden; eene commissie is druk bezig met een verdedigingsplan voor de reede dier stad, en de concentratie der troepen in midden-Java schijnt *ook* op het programma van den generaal *Kroesen* te staan.

Bovendien mogen we aannemen, dat de Indische officieren voortaan hunne opinie ongestraft zullen mogen mededeelen, waardoor de doodende, verlammende geest, door geheimhouding gekoesterd, voor eene meer werkzame zal plaats maken.

De Kamerdebatten leerden ons, dat de verplaatsing van den zetel des bestuurs in oorlogstijd in principe is aangenomen, zoodat we spoedig een besluit te gemoet kunnen zien, waarbij de heeren van de Secretarie en Civile departementen bereden, het „Groot huis" en 't waggelend geheimschrijversgebouw mobiel zullen worden verklaard, in verband met het spoor van 1,10 meter. Bijzondere maatregelen voor het vervoer der kapitalen van de banken enz. zullen wel niet genomen behoeven te worden, daar de Indische rijksdaalders er op gedresseerd zijn, te verdwijnen als men ze zoekt.

Een spoor*weg*, met 'n gat er in, is reeds tot stand gekomen; een spoorweg*net* zonder gaten is geprojecteerd.

Nederland ziet met trots nêer op een agrarische wet, die den Javaan zal aansporen zijn *eigendom* te beschermen.

Een nieuw ontwerp van verdediging, waaraan een naam verbonden is, die zoo 'n goeden klank heeft, is reeds opgemaakt.....

Mein li bchen, was willst du noch mehr?

In ieder geval, waarde X, beginnen we wêer aan een toekomst te gelooven. Een krachtige hand is er noodig, zegt generaal Knoop. Moge die gevonden zijn!

Te oordeelen naar 't geen de Roo van het ontwerp Egter van Wissekerke gezegd heeft, zal voor goed met een uitgebreid defensiestelsel gebroken worden.

Het behoud van de *Toentang-Stelling* schijnt daarbij te zijn aangenomen: wat er in verband daarmede met *Samarang* gebeuren zal, wordt ons niet medegedeeld.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De oordeelvellingen over de *Toentangstelling* en de vesting *Willem I* loopen zóó schrikbarend uiteen, dat het niet mogelijk is, voor iemand die geene grondige locale kennis bezit, zich van hare waarde eene bepaalde overtuiging te vormen.

Dat Tento het uitvoeren van een verdedigingsplan in den geest van 't geen hij wenschte, zoo „doodeenvoudig en gemakkelijk" zou vinden, gelijk X goedvindt te beweren, is eene uitvinding van den recensent, om eens goed te doen uitkomen Tento's onnoozelheid. Het staat nergens in de brochure te lezen; wél het tegendeel, voor iemand die uit eene zinsnede gelieft te lezen wat er in staat. Die satire kunnen we dus gerust onbeantwoord laten.

En hiermede hebben we, — hoewel alweder in zeer algemeene trekken — zoo we meenen, genoeg gezegd, om aan te toonen wat te bewijzen was; n. l. dat X van de Militaire Spectator in zijne critiek verzuimd heeft blijken te geven van zijne bevoegdheid, om, — op den toon, waarop hij dit gedaan heeft, — niet alleen de etiquette maar ook den wijn te veroordeelen, die hem te keuren gegeven was.

Nu nog een enkel woord over de levende strijdkrachten, die, zooals X terecht zegt, in de brochure oppervlakkig en onvolledig werden opgesomd en beoordeeld.

Ook nu wenschen we over de kwaliteit dier strijdkrachten niet in bijzonderheden te treden, daar dit onderwerp onlangs nog in Indische dagbladen en in dit tijdschrift behandeld werd.

Blijkens die polemiek valt er, bij eene analyse onzer levende strijdkrachten, wanneer men ze beschouwt als bestemd om tegen een' Europeeschen vijand te ageeren, op het gehalte nog al wat af te dingen.

Daarvan zij alleen gezegd, dat, wat de artillerie betreft (waarover we eenig oordeel meenen te mogen vellen) het gehalte niet veel te wenschen over zou laten, indien men voor de inlandsche artilleristen bij de vestingkompagniën Europeesche kanonniers in de plaats gaf.

Zoo uitstekend toch als onze inlandsche stukrijders zijn, zoo treurig is het met onze bruine kanonniertjes gesteld; en hunne bruikbaarheid zal er niet bij winnen, wanneer onze bewapening eens op de hoogte des tijds zal zijn. Bij de veld- en bergbatterijen kunnen altijd wel eenige inlanders met den titel van kanonnier nuttig worden aangewend, al is het niet precies voor de bestemming die deze titel schijnt aan te duiden.

Intusschen zullen vooral de vestingartilleristen in de bediening van het getrokken geschut ernstig dienen geoefend te worden; en, zal ook in Indië de torpedodienst aan de artillerie worden opgedragen, dan schijnt

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

het wel tijd te worden, om aan de middelen te denken, die het wapen voor deze taak berekend moeten maken.

Of er kanonniers *genoeg* zijn, kan natuurlijk alleen gezegd worden door hen, die weten, welke vuurmonden er te bedienen zullen zijn; zoolang dit niet bekend is, kan die vraag door ons niet beantwoord worden.

Dit is *zeker*, dat het hoogst gevaarlijk zoude zijn op vele handlangers uit de, toch al zoo zwakke, infanterie te rekenen. Bedriegen we ons niet, dan werd hierop dan ook door een reeds jaren geleden (*) afgetreden chef van het wapen de aandacht gevestigd; want het zal geen betoog behoeven, dat onze 6 kompagniën vesting-artillerie (†), die thans op Java behooren te zijn, op verre na niet voldoende zouden wezen, om de vuurmonden volgens de vigeerende bewapening te bedienen.

Dat we nog in eenige bijzonderheden wenschen te treden over de *kwantiteit* onzer levende strijdkrachten in het algemeen, vindt zijn' oorsprong hoofdzakelijk in de zinsnede, voorkomende op pag. 10 van 't eerste nummer van dit tijdschrift, waar we lezen, dat we een goed geoefend en staand leger van 20000 man in de centrale stelling kunnen vereenigen, welk probleem we boven, in andere woorden, een raadsel voor de Indische armée noemden.

En dankbaar voor de mededeeling der statistiek op pag. 34 en volgende van dit tijdschrift voorkomende, willen we onze erkentelijkheid betuigen op de beste wijze waarop we meenen dat te kunnen doen, nl. door er gebruik van te maken. *Dit* toch is zeker de bedoeling van de redactie van het tijdschrift, al heeft ze daardoor wapenen in de hand gegeven, om haar te bestrijden. Tot ons leedwezen zijn we echter niet in het bezit van de formatie van het leger, zoodat we alleen op de juistheid der totaalcijfers kunnen vertrouwen, zonder te weten, in hoeverre we bij de raming van het aandeel der verschillende wapens en diensten den bal misslaan.

Maar, moge dit misslaan voor sommige kleinere korpsen tot malle bokken aanleiding geven, *op het geheel* kunnen ze geen invloed uitoefenen, daar A geconstateerd is, en altijd gelijk moet blijven aan $a + b + c$ enz.

Bovendien geven we onze becijfering ook niet voor juist, maar als eene eerste poging om het raadsel tot oplossing te brengen; niet twijfelende, of

---

(*) Maatregel van voorzichtigheid.

(†) In de brochure stond abusivelijk 7. Maar de 8e kompagnie van 't wapen, die vroeger te Soerabaia was, is verplaatst naar Borneo's Zuid- en Oostkust, zoodat er thans slechts 6 kompagniën op Java zijn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de terechtwijzingen van hen, die in staat zijn formatie, statistiek enz. in haar geheel te raadplegen, zullen niet achterblijven.

Om aan te vullen wat aan de officiëele gegevens van de ons bekende statistiek ontbreekt, nemen we onze toevlucht weder tot den X van het T. v. N. I., dat in het Novembernummer de volgende gegevens bevat (*).

De feitelijke formatie telde in 1864, behalve 1313 Europeesche officieren, voor geheel Indië:

Europeanen	11727
Afrikanen	545
Amboinezen en inlanders	15197
Totaal	27469 onderofficieren en manschappen.

Luidens de voorschriften mogen de Buitenbezittingen hiervan bij dreigend oorlogsgevaar niet meer dan ruim 200 officieren en 7000 man behouden; dus blijven er voor Java over ruim 20000 man.

Verder worden nog in rekening gebracht, bij het op voet van oorlog brengen:

30 man per inlandsche kompagnie	1440 (†)
Rustende pradjoerits	1100
Contingent van de inlandsche vorsten	3000
Kavallerieversterking door de troepen der inlandsche vorsten en djaijangs	± 900
Artillerieversterking	956 (§)
Sappeursverstêrking	712
Totaal	8108

Zoodat men op ruim 28000 man zoude komen, hoewel X als totaalcijfer 24052 opgeeft.

Volgens formatie waren er in 1864 530 artillerie- en 523 kavallerie-

---

(*) Deze gegevens verschillen weder van die van de Roo.

Zou de redactie van het tijdschrift het leger niet kunnen inlichten, wat eigenlijk de juiste cijfers zijn?

Dat we, even als X doet, de *feitelijke* formatie nemen, en niet de *fantastische* of *organieke*, waarbij nog ruim 11000 man pradjoerits in rekening worden gebracht, zal niemand bevreemden, daar het *zeker* is dat we die troepen nooit zullen krijgen, voordat Java er geheel anders uitziet en van den oorlog tegen *onzen* Europeeschen vijand eene nationale zaak maakt.

(†) Wij twijfelen er niet aan, of het door X gegeven cijfer 1440 zal wel juist zijn; maar dat komt overeen met 48 kompagniën. We verkeerden in het denkbeeld, dat alleen de veldbataillons die 30 man zouden krijgen, en dan nog wel alleen de 10 bataillons van Java, die niet tot de zoogenaamde keurbataillons behooren.

(§) Is hieronder de batterij van *Mangkoe Negoro* begrepen?

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

aantal zal zeer sterk toenemen, bij eenigen duur van den oorlog, en na het leveren van eenige gevechten.

In Europa brengt men de zieken bij 't begin van den oorlog niet in rekening, omdat men ze uit de depôts door gezonden vervangt; maar de bovengenoemde 10000 man representeeren voor ons de geheele infanteriemacht, die, tegen eenen Europeeschen vijand bestemd, plaatselijk aanwezig is; men moet hiervan dus wel degelijk de zieken aftrekken.

Stel nu voor de Europeanen 7, voor de inlanders 3 pCt., dan blijven er 9500 combattante infanteristen over, voor de 1e categorie, met ruim 500 bereden kavalleristen en $7^1/_2$ batterij artillerie, te zamen 60 veld-, of 44 veld- en 24 bergstukken bedienende, doch alleen voorzien van personeel (± 900 man) en paarden (ruim 500) op vredesvoet; waarbij nog 3 à 400 sappeurs, ± 600 vestingartilleristen en 400 man hospitaal- en bureau-personeel gevoegd moeten worden.

Neemt men nu aan dat de 4300 man, die gemiddeld van de Buitenbezittingen gezonden kunnen worden, zooals uit de statistiek gebleken is, tijdig genoeg zijn opontboden; dat de scheepsgelegenheid tijdig gereed was, dat de vijand den overtocht niet belet, — dan komen ze ten bate der verdediging. Na aftrek van ± 300 artilleristen, sappeurs en hospitaalsoldaten, en van 5 pCt. zieken, blijven er 3800 man infanterie over.

De geheele sterkte der infanterie wordt dan 13300 man, en wanneer we hiervoor 14000 man stellen, gelooven we, met het oog op de onzekerheid van den aanvoer uit de Buitenbezittingen; op de waarschijnlijkheid, dat de suppletie eenigen tijd vóór het uitbreken van den oorlog niet geregeld aan zal komen; op het noodzakelijk detacheeren van kader bij de inlandsche hulptroepen en c.q. schutterijen; op de mogelijkheid dat de vesting-artillerie handlangers van de infanterie noodig zal hebben; op de *on*mogelijkheid om het toenemend aantal zieken en dooden te vervangen enz. enz., met het oog op al deze omstandigheden, gelooven we den werkelijken toestand niet ongunstiger te beoordeelen dan noodzakelijk is.

Volgens formatie zullen evenwel de inlandsche kompagniën met 30 man versterkt worden, en kunnen nog 1100 man rustende pradjoerits bij het leger worden gevoegd.

Op deze troepen meen ik echter, evenmin als op de bovengenoemde versterking der artillerie (behalve met de noodige paardengeleiders) en sappeurs, te mogen rekenen, zelfs niet wanneer, zooals het T. v. N. aangeeft, de 1100 rustende pradjoerits in de eerste plaats tot aanvulling der inlandsche kompagniën worden bestemd, terwijl de nieuwe recrute in de residentiën worden geoefend. Men mag toch niet aannemen, d

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

die aan rust gewende pradjoerits in de veldbataillons bijzonder veel dienst zouden doen, en ook niet, zoo we meenen, dat de vijand eene onderneming tegen Java veel langer dan 6 maanden zal doorzetten. Zullen dus de nieuw aangenomen infanteristen, artilleristen, sappeurs en pradjoerits behoorlijk geoefend en bruikbaar worden, dan moeten ze al bijzonder vlug van bevatting zijn.

Hoogstens kunnen we m. i. de *dus* verkregen manschappen op één lijn stellen met de 3000 man contingent, door de inlandsche vorsten te leveren, die we geregelde hulptroepen zouden noemen.

En, hoe nuttig en noodig ook, men mag zulke troepen niet bij die van het Indisch leger optellen, en de som het troepenaantal noemen, door het Indisch leger tegen een Europeeschen vijand te velde gebracht.

Met de inlandsche kavalleristen is het *anders* gesteld. Er kan weinig tegen zijn, de djaijangs en kavallerie der inlandsche vorsten, met het oog op de rol die de kavallerie te vervullen zal hebben, met ons regiment bijna op één lijn te stellen.

Wij nemen dus aan, dat de kavallerie in den oorlog eene sterkte zal hebben van 1400 bereden manschappen, die als 't ware in de 1e categorie kunnen geplaatst worden.

Eindelijk nog een woord over de voor de artillerie benoodigde paarden. Om de batterijen op oorlogsvoet te brengen, zijn er, blijkens meergenoemde gegevens, 760 paarden noodig.

Men moet erkennen dat er tot nog toe hoegenaamd geene ingrijpende maatregelen genomen zijn, om het paardenras in den archipel voor totalen ondergang te behoeden. Het zal dan ook op deze wijze hoe langer hoe moeielijker worden, artillerie en kavallerie van goede paarden te voorzien; men ondervindt dit zelfs in vredestijd, met vredesformatie.

Intusschen mogen we aannemen, dat die 760 paarden in tijd van oorlog, door rekwisitie als anderzins, wel te krijgen zouden zijn, al zouden er onder loopen, die niet aan de maat voldoen. De t.igen zijn, meen ik, in de magazijnen voor een gedeelte voorradig, en daar de 1e linie der batterijen steeds behoorlijk bespannen is; daar de nu als draagpaarden ingedeeld paarden, grootendeels bij de bespanningen zouden kunnen worden ingedeeld. om door de remonte vervangen te worden; daar verder de gerekwireerde paarden gedeeltelijk reeds in het tuig of onder den man geloopen zullen hebben, en veel dressuur voor paarden buiten de 1e linie niet noodig is, op al deze gronden meen ik in de voorziening der paarden bij de batterijen geene bezwaren te mogen zien.

Maar er zijn *meer* paarden noodig, en karbouwen, en trekossen! Het

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Waartoe b. v. de *militaire* schrijvers nog aangehouden?

Ze behooren tot het beste, meest intelligente gedeelte van het leger, hebben tegenwoordig geen enkel financiëel voordeel boven hunne kameraden, zijn op de bureaux veelal in eene zeer slechte school voor de subordinatie, 't geen ook al geen voordeel is voor de krijgstucht in de gelederen; zij noodzaken soms door hunne *afwezigheid* de kompagnieskommandanten, sergeanten-majoor voor te dragen, die vele eigenschappen van eene kompagnie's moeder missen, en met name den eerbied niet weten af te dwingen, die eener moeder toekomt; terwijl ze door hunne *aanwezigheid* aan den schrijftafel, daarvan zoovele inlandsche kinderen weren, die moeielijk ergens anders dan op zoo'n plaats bestaan kunnen vinden.

Waartoe zoo vele Europeanen bij de kavallerie ingedeeld? Een wapen dat hier, door de wanverhouding tusschen de gewichten van ruiter en paard, de kracht van den schok mist, door terrein en geringe sterkte belet wordt, in haren geheelen omvang de schoone rol te vervullen, die het overal elders tot het meest ridderlijke gedeelte van een leger maakt?

Zal de taak der kavallerie in oorlogstijd hier niet hoofdzakelijk in voorposten-, patrouille- en ordonnancen-dienst bestaan?

En is het daartoe noodig, het geheele regiment uit Europeanen samen te stellen?

Het aantal Europeanen is voor het leger binnen zulke enge grenzen bepaald, en infanterie en artillerie hebben ze zoo hoog noodig!

Dit zijn slechts vragen; misschien zeer onzinnig.

Er is nog zóó veel dat ik gaarne zoude weten, dat het hoog tijd wordt, me te bezinnen, als ik met vragen begin.

Ten slotte nog een woordje tot afscheid aan den X, die boven dit opstel staat.

Ge hebt uit de wordings-historie mijner brochure gezien, hoe ik zelf over mijn eigen werk geoordeeld heb. Ik ben u nog de verklaring schuldig waarom ik, *bij dat bewustzijn*, m'n gebrekkig kind de wijde wereld inzond, me verbeeldende dat ook *dit* een hamer kon dragen om mede te werken bij het *frapper souvent*.

Welnu! Er heeft zich eene tweeledige overtuiging bij me gevestigd, nl.: 1° dat er veel tijd, kennis, ondervinding, locale studie en officiëele voorlichting noodig is, om eene grondige, met degelijke kennis van zaken geschreven, memorie over de verdediging van Java zamen te stellen; en 2° dat ieder verdedigingsplan, zal het goede waarborgen van deugdelijkheid hebben, gepaard moet gaan met de verplaatsing van den zetel des bestuurs

et degelijke kennis van zaken
geschreven, orie orie over de-verdediging van Java zamen te stellen; en
2° dat ieder verdedigingsplan, zal het goede waarborgen van deugdelijkheid
hebben, gepaard moet gaan met de verplaatsing van den zetel des bestuurs

het in veiligheid brengen onzer hulpbronnen, en eene politiek, die het nationaal belang van Java ten doel heeft.

En nu dacht ik dat m'n zwak kind met het oog op deze laatste voorwaarden, door zachte tikjes toch wel zou kunnen medewerken om te *tentare aliquem*, waarde X! En die *aliquem* (*) was deze keer eens niet zoozeer de geleerde militaire wereld in Holland, dan wel vorst Publiek, tot zijne minst imposante positie herleid, nl. gebogen tot in z'n vierden naamval.

En die machtige prins heeft Tento in genade aangenomen.

Door verscheidene zijner herauten uit te zenden, voldeed hij aan Tento's nederig verzoek, om de aandacht op de kwestie te vestigen;

door naar aanleiding van T's zwak streven te wijzen op zoovele krachtige pogingen, reeds vroeger door verdienstelijke en degelijke mannen gedaan, wees hij den weg aan, die tot nader onderzoek kon worden bewandeld;

door op humane, leerrijke wijze Tento terecht te wijzen en te leiden (zooals b. v. in het T. v. N. I.) toonde hij, dat eene eerlijke bedoeling, hoe gebrekkig ook geformuleerd, altijd nog nuttig kan zijn voor de goede zaak.

Maar *gij*, door uwe verkeerde opvatting van m'n pseudonym misleid, niet gedachtig dat het *„errare humanum est"* ook voor *u* geldig kon zijn, — ge hebt u nêergezet om aanmatiging te straffen, en vergat daarbij weder dat uwe recensententroon, hoe sierlijk ook, toch als een gewone stoel, stevige pooten noodig had, zou 'i niet bezwijken onder 't groote gewicht van zóó'n bezitter.

Daar ik vermeen dat de conclusiën, in dit opstel gemaakt, op goede gronden steunen, macht ik me vleien met het streelend bewustzijn, u eene aangename lectuur bezorgd te hebben (†).

Maar toch moet ik *dit* nog zeggen:

Degelijkheid en diepzinnige geleerdheid, beroofd van het voegzame kleed der bescheidenheid, hebben menige goede zaak veel kwaad gedaan; 't is jammer, want die eigenschappen worden zoo zelden aangetroffen!

(*) Vooral niet te verwarren met:

ALIQUEM, *Ali quem quée* of *kwee* (eene verkorting van *toekan kwee*); Maleisch; eigennaam en zelfstandig naamwoord; *Ali de koekebakker* of *zoetigheids-slijter*, de bekende neef van PIET AGORAS.

(†) Het slot van de recensie luidt als volgt:

„... en het door hem geschrevene zou gewis met genoegen worden gelezen, als het „slechts op goede gronden steunde. Door oppervlakkigheid en onkunde — hoe schoon ook „uitgedost — kan evenwel geen goede zaak worden gediend; 't is jammer, want de verde„diging van Java eischt inderdaad voorziening."

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Heb ik soms, geachte X, in mijne repliek hier of daar een toon aangeslegen die niet stemt in het grondaccoord dat ge in uwe critiek aangaaft, vergeef het me dan, want om in reine harmonie daarmede te blijven, *tentoe tentavit* . .

8 *Juli* 1870. TENTO.

N. B. No. 4 van „De Militaire Spectator" van dit jaar arriveerde pas in deze week in mijne woonplaats, zoodat het mijne schuld niet is, dat deze repliek pas na maanden in Nederland ontvangen zal worden. Ik meen van de billijkheid der redactie van dat tijdschrift te mogen verwachten, dat mijne repliek door haar zal worden overgenomen.

T.

(Wij twijfelen hieraan geen oogenblik; twijfel aan haar billijkheidsgevoel zou beleedigend zijn voor eene redactie, die, evenals wij, de waarheid zoekt.

Red. Mil. Tijdschrift).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL